

Олександра
ІВАНЮК

Уроки філософії

Темпора, 2025

Частина І

Розділ 1

ЛЮДСЬКИЙ ПОТІК

Розхристаний Київ, наче зрадливий коханець, обіцяє неможливе, щоб за мить випалити: ти не одна і точно не та єдина. А Леся вперто продовжує ходити на ті горе-побачення, адже її віра в обіцянку щастя — нехай нездійсненну, наївну, нерідко зверхню — сильніша від остраху, надщербленої гордості, сильніша від неї. Нелегко, либонь, почуватись особливою, коли повз тебе прошмигує з кілька десятків облич на хвилину. Від їхніх сторожких, деколи в'їдливих, та найчастіше байдужих поглядів мимовільно хочеться відвернутися. Попри це, з ревністю голодного собаки на смітнику вона шукає погляду світло-карих, майже жовтих чаклунських очей, які, мов свічки у гелловінському гарбузі, викликають і острах, і відчуття свята.

Найгірше — це вихід із метро «Площа Льва Толстого»¹ у вечірні години. Леся протискається між розпашілими тілами, і голова їй іде обертом не лише від натовпу, а й від численних лоточків, кіосків, торговців квітами, газетами, су-

¹ Так до травня 2023 року називалась станція метро «Площа Українських Героїв».

венірами й дешевим непотребом, яким по вінця напханий і без того повний поспіху і їдкою неспокою простір. Дівчина намагається пришвидшити ходу, але решта пішоходів так щільно притиснута одне до одного, що вирватися з цієї течії їй не під силу. Це викликає навалу паніки, клубок підступає до горла, від напахченого повітря стає млосно, аж у піт вдаряє. Леся силкується однією рукою — разом із нанизаним на неї важким пакетом із харчами — розв'язати шалик, який раптом почав безжалісно перекривати повітря. Іншою рукою вона міцно тримає сумочку, остерігаючись численних кишенькових злодіїв. Дівчина примудряється сяк-так послабити утиск на горлі, заразом витираючи з чола в'язкі краплини поту, перемішані з тоналкою. Людський потік виносить її назовні, й лице нарешті обдає рятівним вуличним холодком.

Виявляється, через замішання й спроби якнайшвидше випірнути з переходу бідолаха переплутала напрямок руху (а точніше, геть не звернула на нього уваги), опинившись на протилежній стороні Великої Васильківської. Від самої думки про те, що потрібно знову зануритись у той бермудський трикутник, у якому, що правда, не ти зникаєш для світу, а світ — для тебе, голова йде обертом. Так чи інакше, Леся вирішує спуститися на Саксаганського, а там вже якось перескочити на інший бік. Зиркає на годинник — о пів на сьому. Варто поквапитися: не випадає спізнюватись на першу зустріч. А ще треба віднайти правильний будинок, не помилитися під'їздом, поверхом і, зрештою, дзвони-

ком до квартири. Ця думка викликає болісну судому у шлунку, тіло до зашпорів проймає легке тремтіння. «Все буде добре», — марно підбадьорює себе дівчина, минаючи руїни шестиповерхової споруди, столітній фасад якої несподівано обвалився, здається, ще у 2003-му, тобто аж п'ять років тому. Леся тоді щойно вступила до університету, і вони з однокурсниками — сидючи на другому поверсі «Пузатої Хати», що розташувалась якраз навпроти обваленого будинку — любили повитріщатися на інтер'єри місцевих багатіїв. У пам'ять дівчини чомусь врізався лісовий пейзаж, що висів на вцілій стіні, наче й не було нічого. Саме під час таких посиденьок навпроти горе-будинку старшокурсник Ґеник, який нерідко плентався разом із молодшими студентами, бувши їм чи то за провідника, чи то за душу товариства, мрійливо, але водночас із погордою мовив:

— Колись я також мешкатиму у квартирі з високими стелями в центрі Києва.

Не треба буде більше тіснитися в одній кімнаті з кількома такими самими безпритульними душами, стояти в черзі до вузького й смердючого туалету з іще теплим сидінням, засинати під хропіння нацмулених сусідів, підлаштовуватися до чужого життя, до якого насправді немає жодного діла. Він не казав цього — Леся встигла підглядіти це крізь шпарину його життя, двері якого на мить прочинилися перед нею, щоб із гуркотом захряснути.

— Якби ж я мала таку впевненість у майбутньому, — пробурмотіла дівчина радше до себе,

ніж до товариства, чим мимохить привернула увагу не лише Ґеника, а й однокурсників.

Ця недоладна — як здавалось їй пізніше, коли вона сотні разів прокручувала в голові ту сцену — ремарка спричинила заледве кілька в'язких секунд незручної тиші, після яких розмова поточилась далі. Ґеник був хлопцем не без вихилясів: він годинами міг розводитись на всі можливі теми з легкістю ерудита чи політика. Лесині нерішучість, страх і звичка тікати в мовчанку болісно резонували з його здатністю ліпити своє життя, мовби воно безмаль пластилінове. Наче не існує чогось такого, з чим він не міг би впоратись. Очевидним видавалось, що Лесі до такого — як до неба рачки.

Невисока, з підлітковою зайвою вагою й комплексами, Леся завжди сиділа за останньою партою, ховаючись за плечима спочатку однокласників, а згодом однокурсників. Вона ховалась і від самої себе, яку страшенно не любила. Бабуся-єврейка передала їй у спадок приземкувату, грушоподібну статуру з вузькими плечима й чималими сідницями. Та якби ж це було єдиною прикрістю! Як на біду, Леся мала руде кучеряве волосся, яке свавільно розліталось на всі боки, повсякчас привертаючи небажану увагу. І хоч воно й осявало її насумрений і неодмінно заклопотаний вигляд, саме найкращі речі здатні псувати життя як жодні інші.

На розі Великої Васильківської й Саксаганського розташувався кричущий елітний бутик із хутром. Ґеникова дружина безперечно вдягатиметься у таких магазинах. Світлофор саме

підморгує зеленим, тож Леся прожогом рушає горбастою бруківкою на протилежну сторону вулиці. Не вміє вона спокійно переходити дорогу в країні, де автівки часом дорожчі від людей.

З вікон Ґеникової машини світ видавався геть інакшим. З неприязного й брудного рингу з незрозумілими правилами, де постійно опи-няєшся у нокауті, навіть не знаючи, звідки надходить удар, він раптом перетворювався на за-тишний і безпечний. На горизонті несподівано розвиднювалось, простір сам собою розчищався, життя смакувало геть інакше, люди ставали при-вітнішими, елегантнішими, починали говорити тихо й догідливо, дивились із неприхованим захо-пленням. Лесі хотілось залишитись чи бодай як-найдовше затриматись у тій паралельній реаль-ності, але факт її помітної неналежності до цього світу невблаганно виштовхував дівчину назовні.

Спочатку, звісно, жодних паралельних ви-мірів не існувало. Навпаки, була одна спільна реальність: неочікувана хвиля протестів, що за-лила країну після сфальсифікованих виборів і за-гадкового отруєння кандидата в президенти. Що-правда, замість обурення й відчаю, що начебто акомпанують революціям у підручниках з історії, обличчя протестувальників прецінь просвічува-ли незбагненною втіхою і щирим здивуванням. Раптом виявилось, що за часів голодної револю-ції на граніті й неоковирних дев'яностих у цьому городі імперії прийнявся не лише бур'ян.

Леся ніколи не вміла по-справжньому тіши-тися життям. Вона комплексувала поряд зі щасли-вими людьми, гостро переживаючи цю свою ду-

шевну несправність. Дівчина усвідомлювала, що супроти Ґеника, край якого повітря наповнювалось життєствердною легкістю, світлом і гумором, її постать, обтяжена лабіринтом роздумів — заплутаних, наче шнурівки на дитячих чобітках, — завжди приносила сум'яття й не властиву його світові меланхолію. У рівнянні, яке вона силкувалася розв'язати, було занадто багато невідомих, але щось змушувало дівчину кидати одне заняття й братись за інше, зупинятись на півшляху, вчерегове зазнавати невдачі й розпачливо повертатися на старт. Кінець-кінцем кожна спроба пошуку чогось більшого неодмінно закінчувалась поразкою, приправленою тавром горопахи, якою вона постійно почувалась поруч із такими, як Ґеник — господарями цього світу.

Розділ 2

ПЕРША ЗУСТРІЧ

Потрібний будинок, розташований між Будинком кіно й Володимирською, виявився геть поруч — одразу за кав'ярнею з міцною кавою. По-справжньому міцної кави — так звану подвійну половинку, тобто дві дози кави на дозу води — колись можна було випити у підземці на Майдані Незалежності за 28 копійок. Якщо як слід орієнтуватися у його нетрях — що добре виходило Лесиній мамі, запевне одній із найбільших поціновувачок кави в місті — можна було відшукати приховану від невтаємничених очей забігайлівку, що заледве проглядала з-під густого прогірклого серпанку разом із огрядною причіпливою буфетницею, черга до якої тягнулася аж від самого входу. Мабуть, тоді Леся й любила каву, хоча з огляду на свій вік не могла навіть дотягнутися до барної стійки. Споглядання мами, яка готова була вистояти у черзі, аби всього кількома подовженими ковтками — бо ж кава повинна обпікати — відбути щоденний ритуал, зродило прив'язаність до цього напою на все життя. Мама розплющувала очі, повертала горнятко на брудну стійку, до якої воно миттєво

прилипало, і хапала малу за руку, аби разом видертися із сигаретної мряковини на світ божий.

Потрібний під'їзд знайшовся без жодних зусиль, що, втім, не принесло втіхи. Радше навпаки: Леся розраховувала, що клопоти, пов'язані з пошуком будинку чи бодай потрібного під'їзду, послаблять збентеження й розтягнуть час. Тепер же вона почувалась не менш заляканою, ніж сотні машин, що саме опинились у корку з огляду на горезвісну годину пік, яка щодня накриває центр міста, немов віхола. Неперпляче автомобільне гудіння й безперервний галас втомленого до дратливості міста посилюють відчуття безвиході. Аби переступити через поріг його під'їзду — і то лишень під'їзду — Лесі доводиться переступити через неспокій і якусь дитячу розгубленість перед великим світом, високим і недосяжним, наче барна стійка в кав'ярні, якої давно немає.

Сірі дерев'яні двері з попередньої епохи — таких не побачити в новобудовах. Металеві округлі кнопочки срібного кольору вишикувалися стовпчиками. Дівчина набирає вказану в рамках детальної інструкції, отриманої по телефону разом із списком харчів, комбінацію цифр і розпачливо прислухається до звуку дзвінка, що безжалісно шарпає нерви. Двері відчиняються підозріло поступливо. Так, наче від початку варто було лишень легенько штовхнути, не завдаючи собі клопоту з жодними числами. Під'їзд вражає просторістю, але мало чим поступається решті київських нутрощів: бруд і обдерті стіни, до яких пришпилено понівечені й обмальова-

ні матюками залізні поштові скриньки. Байдушність до спільного простору просочується навіть у будинки, де квартири коштують суми, які не кожен у змозі написати без помилок.

Коли позаду лунає гуркіт дверей під'їзду, Лесю накриває цілковита темрява, адже лампочка не світить, а телефон розрядився. Дівчина навпомацки просувається нагору, для впевненості ступаючи на кожну сходинку обома ногами й міцно впираючись вільною рукою у холодні дерев'яні перила. Раптом поверхом вище прочиняються двері, що дозволяє прямокутнику світла проштрикнути глиб під'їзду. З-за дверей нагорі розлягається голосний і загрозливий гавкіт, що змушує Лесю заціпеніти. Вона страшенно боїться собак і зазвичай намагається оминати їх десятою дорогою. Дівчина подумки молиться, аби це лишень був не його собака. Їй хочеться датися навіть якщо щойно подоланими сходинками. Вистачить всього кількох стрибків, аби знову втопитись у галасливому скупченні людей і машин.

— Лесю? — дівчину зупиняє його голос, що луною відбивається у цих невідрадних стінах.

Поквапом долаються останні сходинки, й дівчина опиняється перед прочиненими дверима. Він жестом запрошує її всередину, перекикуючи невеликого облізлого собаку, що шкіриться, оголюючи прогнилі рідкі зуби. Жакливе видовище, особливо для такої собакофобки. За мить страх поступається місцем жалощам до цього старого, спотвореного життям створіння, яке, втім, і не думає вмовкати. Коридор пронизує сморід, який панує тут вочевидь довго. Не менш

відчутний різкий запах сечі, перемішаний із потом і помножений на затхлість та старість, що нею нещадно віддає кожна річ довкола. Леся наче опиняється у попередній епосі: дивовижно високі стелі, тріск старого паркету під ногами, потемнілі від часу й пилу шпалери, які можна побачити лише у старих фільмах, червоний абажур, густо присипаний пилюкою рояль, пожовклий гобелен на стіні й сервант із темного дерева, що його також не оминув товстезний шар пороху. З вітальні проглядає ще одна, менша за розміром кімнатка, з підлоги до стелі завалена закушпеленими книжками.

— Я тут дещо принесла, — Леся затинається, ніяковіючи під його поглядом.

— Кухня он там, — вказує старий у кінець коридору, і в цю мить дівчина вперше придивляється до нього. Густі сиві брови врозліт стирчать з-під старомодних окулярів із товстими шкельцями, роблячи його вицвілі очі совиними. Зморшки над ними розходяться глибокими півколами, наче смуги по воді. Тонкі вуста й обличчя велика голова з острівцями волосся обабіч уподібнюють його до Сократа. Для цілковитої подібності бракує лише бороди. Старий не належить до грона дрібних чи засушених роками, а навпаки: при тілі, має друге підборіддя й чимале черевце, тож кожен його рух вимагає ще більшої напруги й очевидно дається насилу.

На кухні панує не менший гармидер, ніж у решті помешкання: гора засохлого немитого посуду в засаленій раковині, розкидані й замашчені бозна-чим несвіжі рушники, менші й

більші каструлі та пательні, що не вмістилися в мийці й приречено чекали своєї черги у різних, геть несподіваних місцях. Оскільки кухня межує з туалетом, пахне тут, як у пеклі. Вже вдруге Лесі хочеться просто вибігти геть, забувши про всю цю маячню. І понесло ж її сюди. Як їй лишень прийшло в голову напроситись до нього в гості? Вона навіть уявити не могла, що все так безнадійно, що він живе у таких жахливих умовах, кинутий напризволяще, забутий і полишений. Не в змозі втриматись на ногах під натиском цих важелезних, немов могильна плита, думок, дівчина шукає поглядом якийсь стілець, щоб можна було присісти й перевести подих, але замість цього в око впадає розмазана кухнею купа собачого лайна, у яке вона ще й примудрилася встрягнути, розтягнувши діапазон смороду на кілька добрячих кроків. У вирі безладу, що панує довкола, і цієї нової халепи дівчині боляче судомить шлунок і вона — не спроможна більше ані секунди терпіти цей внутрішній і зовнішній армагеддон — блює прямо на брудну підлогу.

Зміст

Частина I	5
Розділ 1. ЛЮДСЬКИЙ ПОТІК	6
Розділ 2. ПЕРША ЗУСТРІЧ	12
Розділ 3. РЕЦЕПТ УСПІХУ	17
Розділ 4. НІКОЛИ ТУДИ НЕ ПОВЕРТАТИСЬ	23
Розділ 5. ЧАРІВЛИВА ПОДРУГА	28
Розділ 6. КОЛЕГИ	36
Розділ 7. МУДРІСТЬ РЕЧЕЙ	43
Розділ 8. СЕНС ЖИТТЯ	51
Розділ 9. ВІДОМА ХУДОЖНИЦЯ	58
Розділ 10. «КАФФА»	62
Розділ 11. КАВА БЕЗ ЦУКРУ	70
Розділ 12. ПОСЛАННЯ В ПЛЯШЦІ	75
Розділ 13. ДОБРЕ ЖИТИ ПОСЕРЕДИНІ	83
Розділ 14. ОБМАЛЬ ЧАСУ	92
Частина II	97
Розділ 15. СОННИЙ ЛИСТОПАД	99
Розділ 16. МІЖ ПОРАЗКОЮ І ПЕРЕМОГОЮ	103
Розділ 17. ІДЕАЛЬНА ПОМСТА	113
Розділ 18. ТАТО	119
Розділ 19. ТРЕТЯ ПРАВДА	126
Розділ 20. СПІВБЕСІДА	134
Розділ 21. ВИПРАВЛЕНІ ПОМИЛКИ	142
Розділ 22. «ТЕЛЕЧАТ»	148
Розділ 23. ЧОВЕН	154
Розділ 24. ЧОМУ МИ НЕ ПОВИННІ ЗАВОЙОВУВАТИ ЗІРОК ..	159
Розділ 25. ПОЧАТИ СПОЧАТКУ	167
Розділ 26. ВЧОРАШНІЙ ДЕНЬ ЩЕ НЕ НАСТАВ	173
Розділ 27. ПОЧУТТЯ — НАЙДУХОВНІШЕ, ЩО В НАС Є	179
Розділ 28. КІНЕЦЬ СВІТУ	186
Розділ 29. ДОБРО ЗАВЖДИ ЗАПІЗНЮЄТЬСЯ	193
Частина III	199
Розділ 30. РАНОК ЯК ЖИТТЄВА ПОДІЯ	201
Розділ 31. БІЙТЕСЯ СЕРЬОЗНИХ ЛЮДЕЙ	207
Розділ 32. ЕФЕКТ БЛИЗЬКОГО НЕБА	214
Замість епілогу	220
Від авторки	221